

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Під шифром:

«Ринок електроенергії»

НАУКОВА РОБОТА

на тему:

**«Державний контроль у сфері економічної
конкуренції на прикладі ринку електричної
енергії Дніпропетровської області»**

2019 рік

ЗМІСТ

УМОВНІ СКОРОЧЕННЯ.....	3
ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ДЕРЖАВНОГО КОНТРОЛЮ ЗА ЕКОНОМІЧНОЮ КОНКУРЕНЦІЄЮ В УКРАЇНІ.....	6
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ СТАНУ КОНКУРЕНЦІЇ НА РИНКУ ЕЛЕКТРИЧНОЇ ЕНЕРГІЇ В УКРАЇНІ ТА РЕГІОНАЛЬНОМУ РИНКУ.....	12
2.1. Аналіз структури часток суб'єктів господарювання на ринку електроенергії України.....	12
2.2 Аналіз конкуренції суб'єктів господарювання на регіональному ринку електроенергії.....	15
РОЗДІЛ 3. ПРОБЛЕМИ РИНКУ ЕЛЕКТРИЧНОЇ ЕНЕРГІЇ ТА ЗАХОДИ ЩОДО ЇХ ВИРІШЕННЯ.....	19
ВИСНОВКИ.....	24
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	25
ДОДАТКИ.....	26

УМОВНІ СКОРОЧЕННЯ

АМКУ – Антимонопольний комітет України.

НКРЕКП – Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг.

ОРЕ – Оптовий ринок електричної енергії.

ДП «НАЕК «Енергоатом» – Національна атомна енергогенеруюча компанія «Енергоатом».

АТ «ДТЕК Дніпровські електромережі» – Акціонерне товариство «Донбаська топливно-енергетична компанія Дніпровські електромережі».

ПРАТ «ПЕЕМ «ЦЕК» – Приватне акціонерне товариство «Підприємство з експлуатації електричних мереж «Центральна енергетична компанія».

ДЧОРЕ – Договір між членами оптового ринку електричної енергії.

ВСТУП

На сучасному етапі розвитку економічних відносин все більшої актуальності набувають питання захисту конкуренції, недопущення зловживання ринковою владою монополістичними та олігополістичними структурами. Створення конкурентного середовища, захист законних інтересів підприємців і споживачів, регулювання діяльності монополій притаманні ефективному розвитку економіки будь-якої країни й особливо актуальними є для економіки України.

Унікальність функції державного контролю зумовила підвищену увагу до цього явища з боку представників різних наукових напрямів, особливо таких вчених-фахівців в галузі адміністрування, як Авер'янов [1], І. Дахно [3], В. Мамутов [4] та інші. В той же час питання контролю в сфері захисту економічної конкуренції досліджувались рядом вчених, серед яких С. Валітов [2], О. Костусев [5], З. Борисенко [6], Ю. Журик [7] та ін.

Метою дослідження є аналіз державного контролю за конкуренцією на регіональному ринку електроенергії та обґрунтування заходів щодо вирішення існуючих проблем. Для досягнення поставленої мети вирішувалося таке коло основних завдань:

- розкрито економічну сутність державного контролю за економічною конкуренцією;
- проаналізовано конкуренцію між основними суб'єктами господарювання на ринку електроенергії Дніпропетровської області та України в цілому;
- виявлено проблеми на досліджуваному ринку;
- визначено шляхи щодо вирішення існуючих проблем та сформовано висновки за предметом дослідження.

Предметом дослідження є економічна конкуренція на ринку електроенергії Дніпропетровської області.

Об'єктом дослідження є ринок електроенергії Дніпропетровської області.

В процесі роботи використовувалися такі методи дослідження: структурно-логічний аналіз (при побудові логіки та структури наукової роботи); методи економічного аналізу (при оцінці динаміки та структури економічних показників); метод групувань; різноманітні прийоми статистичних методів, зокрема порівняння – при зіставленні фактичних даних за відповідні періоди; методи аналізу та синтезу, індукції та дедукції.

В якості інформаційної бази дослідження використовувалися теоретичні положення економічної науки, законодавчі та нормативні акти України, аналітичні та статистичні матеріали; дані річних звітів, наукові дослідження та публікації, електронні ресурси.

Структура та обсяг. Робота складається з вступу, трьох розділів, висновків; списку використаної літератури і додатків. Основний текст роботи займає 21 сторінку та містить 4 рисунка та 4 таблиці. Список використаної літератури налічує 12 найменувань, робота містить 2 додатка.

Ключові слова: державний контроль, конкуренція, ринок електроенергії, Антимонопольний комітет України, постачальники електроенергії, споживачі, попит, пропозиція.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ДЕРЖАВНОГО КОНТРОЛЮ ЗА ЕКОНОМІЧНОЮ КОНКУРЕНЦІЄЮ В УКРАЇНІ

Істотною умовою формування й розвитку соціально зорієнтованої ринкової економіки в Україні є реалізація державою функції контролю за дотриманням правил добросесної конкуренції. Ця функція є одним із засобів забезпечення підтримки вільної конкуренції, поступального розвитку економіки. Складовою частиною державного контролю та одним із найважливіших чинників сприяння свободі конкуренції на товарних ринках є контроль за узгодженими діями суб'єктів господарювання, який полягає в запобіганні, недопущенні й усуненні порушень окремими учасниками ринку оптимальних умов конкуренції внаслідок укладання таємних домовленостей про ціни, квоти, розподіл ринків та територій. Такими антиконкурентними діями створюються умови для формування колективної монопольної поведінки на ринку, яка дає виробникам змогу значно меншими зусиллями домагатися більших прибутків, нехтуючи при цьому інтересами конкурентів або споживачів.

Економічний успіх держави, її конкурентоспроможність визначаються наявністю в ній конкурентоспроможних галузей і виробництв та їх якісним поєднанням з іншими економічними, соціальними та політичними факторами. Згідно з оцінками експертів Всесвітнього економічного форуму (ВЕФ) Україна знаходиться на перехідній стадії від розвитку за рахунок факторних переваг до розвитку завдяки ефективності використання потенціалу. Інакше кажучи, вітчизняна економіка все ще функціонує переважно завдяки екстенсивному розвитку, що пояснюється пріоритетним значенням українських традиційних форм господарської діяльності, мізерними інвестиціями та слабкою державною підтримкою високотехнологічних галузей і тих, що створюють високу додану вартість.

Вплив стану конкуренції в 2017 році на економічний розвиток країни в цілому можна охарактеризувати як сприятливий. Так, зокрема, близько 41%

підприємств під тиском конкуренції змушені були підвищити ефективність своєї роботи (що відповідає рівню 2016 року), 43% – намагаючись втриматися на ринку протягом року, знижували ціни на власну продукцію. Також практично 19% підприємств відзначили, що їм не вдалося уникнути зростання собівартості виробництва продукції під дією макроекономічних чинників (нестабільність політичної та економічної ситуації в країні, руйнування усталених торгових зв'язків, інфляційні процеси та відповідне підвищення цін постачальниками сировини та матеріалів тощо).

Негативним був вплив інтенсивності конкуренції на обсяги випуску продукції українськими виробниками: частка підприємств, що скоротили виробництво власної продукції у 2017 році, перевищила частку підприємств, що, навпаки, наростили обсяги виробництва.

Втім, тенденція до поступового згортання обсягів виробництва зберігається протягом останніх трьох років, чому сприяло стрімке скорочення платоспроможного попиту населення у період з 2014 по 2015 роки, проте за рік спостерігається підвищення індексу споживчих настроїв, в жовтні він був найвищим за весь період з початку 2015 року.

Ключовим макроекономічним чинником підвищення конкурентоспроможності України має бути ефективна державна політика, спрямована на структурну перебудову економіки та формування такої нормативно-правової бази господарювання, яка забезпечувала б підвищення конкурентоспроможності вітчизняної продукції на внутрішньому й зовнішньому ринках.

Контролююча практика держави, спрямована на протидію антиконкурентним діям, які виникають зі змов (узгоджених дій) учасників ринку, за своїм характером позначена складністю і багатовимірністю процесу державного втручання в економічні процеси. У науковій літературі ця проблема й дотепер залишається малодослідженою. Попри існуючу широку практику здійснення державою контролю за узгодженими діями, відчутно бракує теоретичної поняттєвої усталеності і систематизації.

Відповідно до статті 1 Закону України «Про Антимонопольний комітет України» [8] державним органом із спеціальним статусом, метою діяльності якого є забезпечення державного захисту конкуренції у підприємницькій діяльності та у сфері державних закупівель є Антимонопольний комітет України (далі – АМКУ).

Основним завданням Антимонопольного комітету України згідно зі статтею 3 зазначеного Закону є участь у формуванні та реалізації конкурентної політики в частині:

1) здійснення державного контролю за дотриманням законодавства про захист економічної конкуренції на засадах рівності суб'єктів господарювання перед законом та пріоритету прав споживачів, запобігання, виявлення і припинення порушень законодавства про захист економічної конкуренції;

2) контролю за концентрацією, узгодженими діями суб'єктів господарювання та регулюванням цін (тарифів) на товари, що виробляються (реалізуються) суб'єктами природних монополій;

3) сприяння розвитку добросовісної конкуренції;

4) методичного забезпечення застосування законодавства про захист економічної конкуренції.

Антимонопольний комітет України, забезпечуючи захист економічної конкуренції на ринках України, зосереджує свою увагу, насамперед, на тих ринках, які мають найбільший вплив на добробут громадян України.

Електроенергетика є базовою галуззю національної економіки, ефективне функціонування якої є необхідною умовою стабілізації та структурних перетворень економіки, задоволення потреб населення. Ефективне функціонування ринку електричної енергії також є складовою енергетичної безпеки держави. Таким чином, згідно Закону України «Про ринок електричної енергії» [9] ринок електричної енергії – це система відносин, що виникають між учасниками ринку під час здійснення купівлі-продажу електричної енергії та/або допоміжних послуг, передачі та розподілу, постачання електричної енергії споживачам.

Принципи функціонування ринку електричної енергії наступні:

1. Ринок електричної енергії функціонує на конкурентних засадах, крім діяльності суб'єктів природних монополій, з обмеженнями, встановленими цим Законом.
2. Функціонування ринку електричної енергії здійснюється на принципах:
 - 1) забезпечення енергетичної безпеки України;
 - 2) забезпечення безпеки постачання електричної енергії споживачам, захисту їхніх прав та інтересів;
 - 3) створення умов безпечної експлуатації об'єктів електроенергетики;
 - 4) збереження цілісності, забезпечення надійного та ефективного функціонування Об'єднаної енергетичної системи України, єдиного диспетчерського (оперативно-технологічного) управління нею;
 - 5) забезпечення балансу між попитом та пропозицією електричної енергії;
 - 6) розвитку міждержавних перетинів з енергосистемами суміжних держав;
 - 7) енергоефективності та захисту навколишнього природного середовища;
 - 8) сприяння розвитку альтернативної та відновлюваної енергетики;
 - 9) добросовісної конкуренції;
 - 10) рівності прав на продаж та купівлю електричної енергії;
 - 11) вільного вибору електропостачальника споживачем;
 - 12) недискримінаційного і прозорого доступу до системи передачі та систем розподілу;
 - 13) недискримінаційної участі в ринку електричної енергії;
 - 14) незалежного державного регулювання;
 - 15) недискримінаційного ціно- та тарифоутворення, що відображає економічно обґрунтовані витрати;
 - 16) відповідальності учасників ринку за недотримання правил ринку, правил ринку «на добу наперед» та внутрішньодобового ринку, кодексу системи передачі, кодексу систем розподілу, кодексу комерційного обліку,

правил роздрібного ринку, інших нормативно-правових актів і нормативних документів, що регулюють функціонування ринку електричної енергії, та умов договорів, що укладаються на цьому ринку;

17) співробітництва та інтеграції ринку електричної енергії на регіональному та загальноєвропейському рівнях.

3. Обов'язковою умовою участі в ринку електричної енергії (крім споживачів, які купують електроенергію за договором постачання електричної енергії споживачу) є укладення договору про врегулювання небалансів з оператором системи передачі.

Державна політика в електроенергетиці спрямована на:

- 1) забезпечення надійного, безпечного постачання електричної енергії;
- 2) створення умов для ефективного функціонування ліквідного ринку електричної енергії та його розвитку;
- 3) забезпечення умов та застосування заходів для розвитку енергоефективності в електроенергетиці, управління попитом та енергозаміщення;
- 4) сприяння виробництву електричної енергії з альтернативних джерел енергії та розвитку розподіленої генерації і обладнання для акумулювання енергії;
- 5) захист навколишнього природного середовища;
- 6) створення умов для залучення інвестицій в електроенергетику, спрощення доступу до інформації та адміністративних процедур;
- 7) стимулювання застосування інноваційних технологій;
- 8) захист прав споживачів;
- 9) інтеграцію ринку електричної енергії на регіональному та загальноєвропейському рівнях.

Згідно статті 11 «Антимонopolні обмеження» Закону України «Про ринок електричної енергії» [9]:

1. Суб'єктам господарювання, відносини яких регулюються цим Законом, згідно із Законом України «Про захист економічної конкуренції» [10]

забороняється зловживати монопольним (домінуючим) становищем у будь-якій формі.

2. Суб'єкти господарювання, що здійснюють виробництво, передачу, розподіл, постачання електричної енергії, виконують функції оператора ринку або гарантованого покупця і визнані в установленому порядку такими, що займають монопольне (домінуюче) становище на ринку електричної енергії, не можуть припиняти свою діяльність або зменшувати її обсяг з метою створення дефіциту електричної енергії, якщо необхідність такого обмеження не встановлена законодавством України.

Господарська діяльність з виробництва, передачі, розподілу електричної енергії, постачання електричної енергії споживачу провадиться на ринку електричної енергії за умови отримання відповідної ліцензії. Загалом на ринку електричної енергії здійснюють діяльність близько 600 суб'єктів господарювання. Таким чином, з урахуванням особливостей роботи енергосистеми та фізико-технічних характеристик товару «електрична енергія» величина пропозиції електричної енергії (виробництва електричної енергії) залежить від величини попиту (споживання).

РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ СТАНУ КОНКУРЕНЦІЇ НА РИНКУ ЕЛЕКТРИЧНОЇ ЕНЕРГІЇ В УКРАЇНІ ТА РЕГІОНАЛЬНОМУ РИНКУ

2.1. Аналіз структури часток суб'єктів господарювання на ринку електроенергії України

За результатами опрацювання інформації, наведеної у ліцензійних реєстрах Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг (далі – НКРЕКП), встановлено, що протягом 2013-2017 років кількість суб'єктів господарювання, які виробляють та продають електричну енергію в Оптовий ринок, збільшилась на 79 суб'єктів господарювання зі 148 у 2013 році – до 227 у 2017 році. Ринок генерації електричної енергії, з урахуванням Правил Оптового ринку електричної енергії (далі – ОРЕ) України, є умовно конкурентним. В діючій моделі ринку купівля всієї електричної енергії, виробленої на електростанціях, потужність чи обсяг відпуску яких перевищують граничні показники, та весь її оптовий продаж здійснюються на ОРЕ України.

До основних виробників електричної енергії в Україні відносяться ДП «НАЕК «Енергоатом», генеруючі компанії Групи ДТЕК, ПАТ «Укргідроенерго», ПАТ «Центренерго» та «ПАТ Донбасенерго», у яких загальна встановлена потужність генеруючого обладнання становить понад 90% загальної потужності, встановленої у виробників електричної енергії, та які разом виробляють понад 90% електричної енергії від загальнодержавного обсягу виробництва.

На ринку постачання електричної енергії побутовим споживачам, здійснюють діяльність тільки постачальники електричної енергії за регульованим тарифом. На роздрібному ринку постачання електричної енергії побутовим споживачам здійснюють діяльність дві категорії постачальників: постачальники за регульованим тарифом та постачальники за нерегульованим тарифом.

Відповідно до Ліцензійних умов провадження господарської діяльності з постачання електричної енергії постачальники електричної енергії за регульованим тарифом здійснюють господарську діяльність з постачання електричної енергії виключно на закріпленій території, тобто такими постачальниками є місцеві обленерго. Постачальники електричної енергії за нерегульованим тарифом мають право здійснювати господарську діяльність на всій території України.

Відповідно до наведених умов здійснення господарської діяльності з постачання електричної енергії, роздрібний ринок постачання електричної енергії непобутовим споживачам є потенційно конкурентним.

За результатами аналізу документів та матеріалів, отриманих Комітетом під час проведення планових перевірок електропередавальних підприємств на предмет дотримання законодавства про захист економічної конкуренції, було встановлено, що на загальнодержавному ринку постачання електричної енергії непобутовим споживачам частка постачальників електричної енергії за нерегульованим тарифом у 2016 році – становила 11,75% та у 2017 році – 10,15% загального обсягу постачання [11]. Таким чином, в основному галузь задовольняє потреби України, електроенергетичний потенціал України є значним.

Враховуючи зазначене, НКРЕКП, на підставі пункту 5 частини третьої статті 7 Закону України «Про Антимонопольний комітет України», АМКУ запропонував вжити заходів, щодо надання можливості для постачальників за нерегульованим тарифом безперешкодного здійснення господарської діяльності з постачання електричної енергії, зокрема, передбачивши можливість отримання ліцензії на постачання електричної енергії в терміни, що були б достатніми для продовження дії договорів з ДП «Енергоринок» та закупівлі електричної енергії на ОРЕ [8].

Скориставшись даними звіту Антимонопольного комітету України [11] можна провести аналіз динаміки зміни часток основних суб'єктів господарювання на ринку електроенергії: ДП «НАЕК «Енергоатом», генеруючі

компанії Групи ДТЕК, ПАТ «Укргідроенерго», ПАТ «Центренерго», «ПАТ Донбасенерго» та інші (табл. 2.1.).

Таблиця 2.1

Динаміка зміни часток суб'єктів господарювання на ринку генерації
електричної енергії протягом 2013-2017 рр. [11]

Назви компаній	Одиниці виміру	Роки				
		2013	2014	2015	2016	2017
ДП «НАЕК» «Енергоатом»	%	44	50	56	52	57
Група ДТЕК	%	30	29	25	27	25
ПАТ «Укргідроенерго»	%	8	4	3	6	7
ПАТ «Центренерго»	%	7	8	7	7	4
ПАТ «Донбасенерго»	%	6	4	1	1	2
Інші	%	5	5	8	7	5

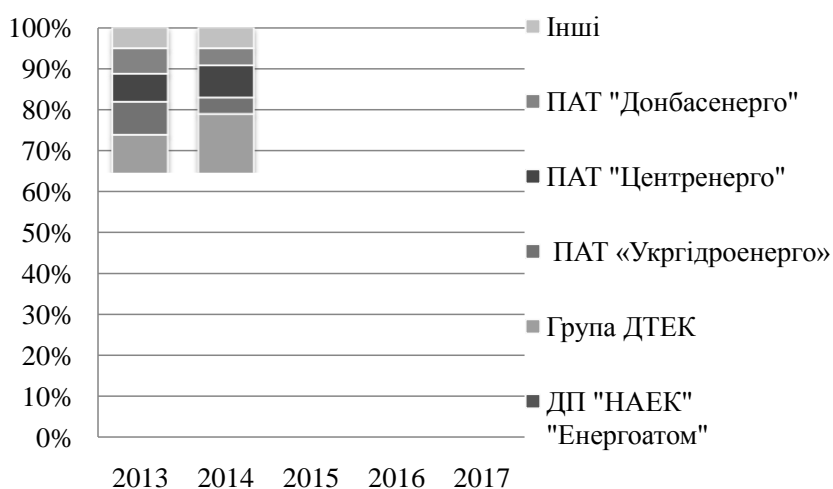

Рис. 2.1. Динаміка зміни часток суб'єктів господарювання на ринку електроенергії за 2013-2017 р.р.

Проаналізувавши діяльність суб'єктів господарювання на ринку електроенергії, можна стверджувати, що впродовж 2013-2017 р.р. зберігається стабільний рівень розподілення часток. Протягом 2013-2017 р.р. частка Групи ДТЕК на ринку знизилась на 5%, ПАТ «Укргідроенерго» – на 1%, ПАТ «Центренерго» – на 3% та ПАТ «Донбасенерго» – на 4%. При цьому їх головним конкурентом на ринку електроенергії є ДП «НАЕК» «Енергоатом»,

частка якого зросла на 13% протягом періоду, який аналізується.

На ДП «НАЕК» «Енергоатом» доводиться основна частка на ринку електроенергії, з 2013 р. по 2015 р. спостерігається її зростання з 44% до 56%. Протягом 2016 року спостерігається незначне зниження показників на 4%, в той же час як частка на ринку Групи ДТЕК та ПАТ «Укргідроенерго» зросла на 2% та 3% відповідно. В свою чергу вже у 2017 році частка ДП «НАЕК» «Енергоатом» знову зросла до 57%. Таким чином, в основному галузь задовольняє потреби України, електроенергетичний потенціал України є значним.

2.2 Аналіз конкуренції суб'єктів господарювання на регіональному ринку електроенергії

Розглянемо та проаналізуємо конкуренцію на регіональному ринку електроенергії на прикладі двох конкуруючих компаній Дніпропетровської області: Акціонерне товариство «ДТЕК Дніпровські електромережі» та Приватне акціонерне товариство «Підприємство з експлуатації електричних мереж «Центральна енергетична компанія» (далі – ПРАТ «ПЕЕМ «ЦЕК»).

АТ «ДТЕК Дніпровські електромережі» – найбільша енергопостачальна компанія в Україні, яка займається двома видами ліцензійної діяльності: передачею і постачанням електроенергії. Компанія обслуговує регіон у 32000 квадратних кілометрів, забезпечує 1,5 мільйона побутових та 40000 юридичних абонентів. У Компанії найбільший товарний відпуск продукції в країні – загальний обсяг передачі електроенергії становить 20% від усього споживання в Україні та перевищує 23 млрд кВт/год.

ПРАТ «ПЕЕМ «ЦЕК» забезпечує передачу й розподіл електроенергії споживачам у м. Дніпрі та Дніпропетровській області. Загальна площа регіону обслуговування – 20070 квадратних кілометрів. Основним видом діяльності компанії є передача електроенергії місцевим (локальним) електричним мережам згідно ліцензії від грудня 2003 р. Підприємство експлуатує більше

2000 кілометрів повітряних і кабельних ліній напругою 0,4-154 кВ, 32 підстанції напругою 35-150 кВ та 705 підстанцій.

Для визначення динаміки зміни попиту на послуги з постачання електроенергії в Дніпропетровській області, проаналізуємо обсяги виробництва та постачання електроенергії цими компаніями за даними 2015 – 2017 р.р. [12].

Таблиця 2.2

Динаміка обсягів виробництва та постачання електроенергії

АТ «ДТЕК Дніпропетровські електромережі» в Дніпропетровській області
за період 2015 – 2017 р.р. (див. додаток А)

№ з/п	Найменування показника	Роки			Абсолютне відхилення		Відносне відхилення	
		2015	2016	2017	2016р. від 2015р.	2017р. від 2016р.	2016р. від 2015р.	2017р. від 2016р.
1	Обсяг виробництва, тис. грн.	1103429,6	1591880,9	1477592,9	488451,30	-114288,00	144,27	92,82
2	Обсяг реалізованої продукції, тис. грн.	22140924	27808793	28256176	5667869	447383	125,60	101,61

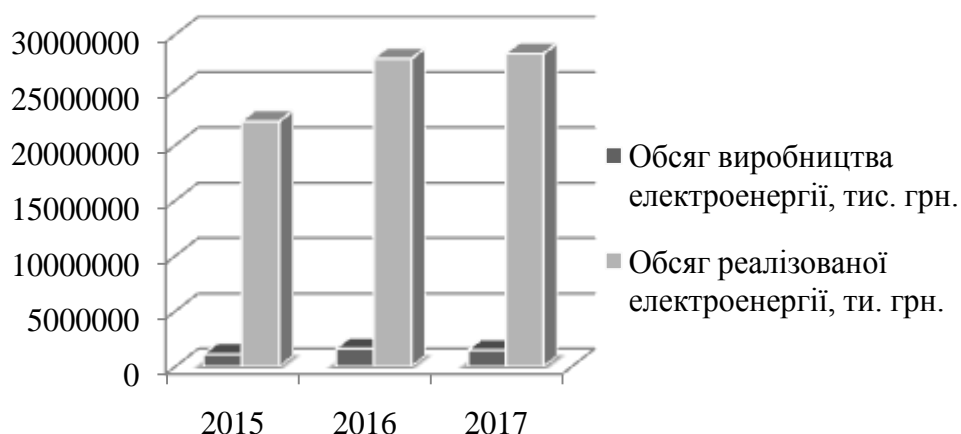

Рис. 2.2. Динаміка обсягів виробництва та реалізації електроенергії АТ «ДТЕК Дніпровські електромережі» за період 2015 – 2017 р.р.

Проаналізувавши показники, маємо, що обсяги виробництва та реалізації електроенергії протягом 2015-2016 р.р. зросли на 44,27% та 25,6% відповідно, а

у 2017 р. обсяги виробництва знизились на 7,18%, в той час як обсяги реалізації продукції зросли на 1,61%, тобто залишились приблизно на рівні 2016 р., що в цілому свідчить про ефективну роботу підприємства та зрощування виробничих потужностей протягом досліджуваного періоду (табл. 2.2).

Для порівняння двох компаній з найбільшим попитом у Дніпропетровській області проведено аналіз обсягів діяльності ПРАТ «ПЕЕМ «ЦЕК», наведений у табл. 2.3.

Таблиця 2.3

Динаміка обсягів виробництва та постачання електроенергії
ПРАТ «ПЕЕМ «ЦЕК» в Дніпропетровській області
за період 2015 – 2017 р.р. (див. додаток Б)

№ з/п	Найменування показника	Роки			Абсолютне відхилення		Відносне відхилення	
		2015	2016	2017	2016р. від 2015р.	2017р. від 2016р.	2016р. від 2015р.	2017р. від 2016р.
1	Обсяг виробництва, тис. грн.	82409	82409	127434	0	45025,00	100	154,64
2	Обсяг реалізованої продукції, тис. грн.	82409	105744	127434	23335	21690	128,32	120,51

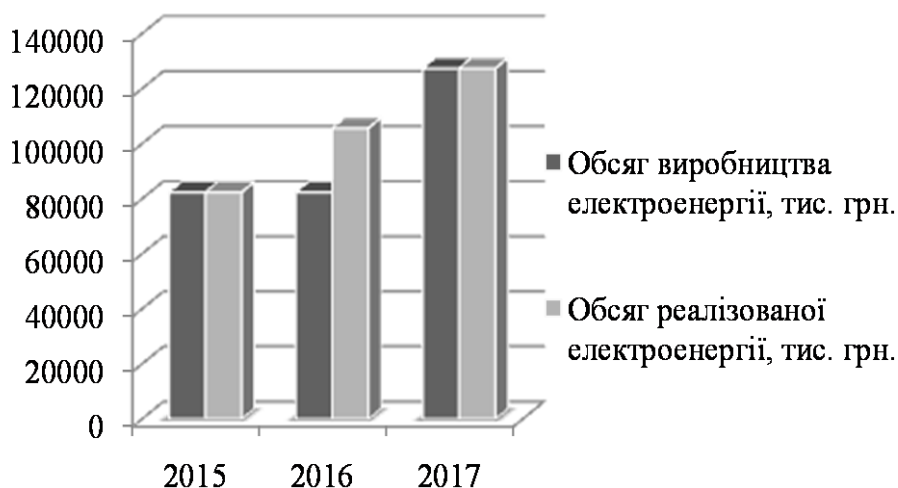

Рис. 2.3. Динаміка обсягів виробництва та реалізації електроенергії ПРАТ «ПЕЕМ «ЦЕК» за період 2015 – 2017 р.р.

У 2016 р. обсяги виробництва залишаються на рівні 2015 р., а у 2017 р. спостерігається позитивна тенденція до зростання вдвічі – на 54,64%. Також у період 2016-2017 р.р. продовжувався курс на підвищення обсягів реалізації електроенергії: у 2016 р. – на 28,32%, а у 2017 р. порівняно з 2016 р. – на 20,51%. Це пояснюється збільшенням обсягів виробництва продукції за період 2015-2017 р.р.

Таким чином, той факт, що у 2017 р. обсяги постачання електроенергії у Дніпропетровській області ПРАТ «ПЕЕМ «ЦЕК» зросли на 20,51%, а при цьому АТ «ДТЕК Дніпровські електромережі» реалізувало тільки на 1,61% більше, ніж в 2016 р., підтверджує зростання конкуренції на ринку електроенергії у досліджуваному регіоні.

Наявність конкуренції призведе до того, що виробники змагатимуться не тільки за ціну електроенергії, але і за її обсяг, адже система купуватиме найдорожчу електроенергію в останню чергу, що створює ризик для виробника дорогої генерації зупинити виробництво електроенергії взагалі на певні проміжки часу. А державне втручання лише посилить рівень конкуренції на ринку та допоможе уникнути значних коливань цін на електроенергію.

РОЗДІЛ 3. ПРОБЛЕМИ РИНКУ ЕЛЕКТРИЧНОЇ ЕНЕРГІЇ ТА ЗАХОДИ ЩОДО ЇХ ВИРІШЕННЯ

Згідно з Положенням про порядок проведення перевірок дотримання законодавства про захист економічної конкуренції, контроль антимонопольних органів проводиться як перевірка (планова або позапланова), що й є однією з правових форм цього контролю.

Так, органами Антимонопольного комітету України у II кварталі 2017 року були здійснені перевірки електропередавальних підприємств на предмет відповідності їхніх дій вимогам законодавства про захист економічної конкуренції. У результаті перевірки 25 електропередавальних підприємств, було виявлено близько 80 ознак порушень, які наведені в таблиці №3.1.

Таблиця 3.1.

Виявлені порушення електропередавальних підприємств у 2017 році [11]

Порушення	%
Створення перешкод незалежним постачальникам в доступі на ринок	32
Порушення на ринку постачання електроенергії	8
Порушення у сфері приєднання	51
Інші	9

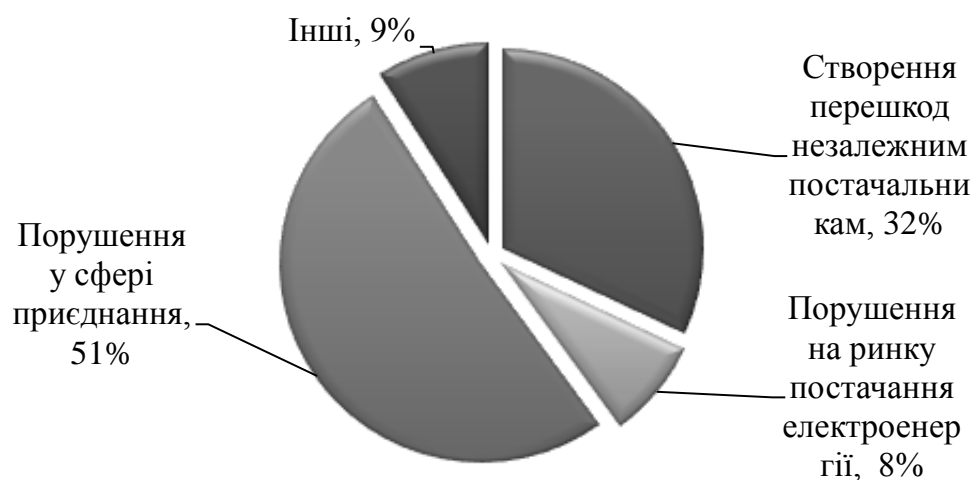

Рис. 3.1. Структура порушень електропередавальних підприємств у 2017 році

Таким чином, найвагоміші порушення було виявлено у сфері приєднання, що становили 51% та створення перешкод незалежним постачальникам в доступі на ринок – 32%, що відображено на рис. 3.1.

Для підвищення проконкурентної свідомості учасників ринку електроенергії у 2017 році в Україні було проведено такі заходи [11]:

1. Круглий стіл на тему «Формування конкурентних умов функціонування ринку електричної енергії в умовах трансформації».

2. Круглий стіл з питань зміни встановленого мінімально допустимого складу обладнання електростанцій, що входять до складу виробників, що працюють за ціновими заявками, за участю представників НКРЕКП, Міненерговугілля, ДП «Енергоринок», ДП «Укренерго», голосуючих директорів Ради ОРЕ, ДонОРГРЕСу та представників суб'єктів господарювання.

Проблематика ринків електричної енергії та дії АМКУ щодо її вирішення:

1. Цінова конкуренція між учасниками ринку під час продажу електричної енергії ДП «Енергоринок».

За результатами комплексного дослідження Комітет у 2016 році рекомендував Міненерговугіллю, НКРЕКП та Раді ОРЕ:

– Ужити заходів щодо запровадження цінової конкуренції між виробниками електроенергії та її імпортерами. 12.12.2017 р. Комітет надав Раді ОРЕ та Міненерговугіллю рекомендації щодо залучення імпорту виходячи з його економічної доцільності створити рівні умови як для імпортерів, так і для виробників електроенергії.

– Запровадити механізми купівлі-продажу допоміжних послуг (порядок придбання). 10.06.2016 р. Рада ОРЕ на позачерговому засіданні розглянула пропозиції та рекомендації з розвитку конкуренції на ринках електричної енергії, наведені у Звіті, та створила робочу групу з розвитку конкуренції.

2. Непрозорість тарифоутворення для теплоелектростанцій.

Радою ОРЕ розроблено відповідні зміни Договору між членами оптового ринку електричної енергії (далі – ДЧОРЕ), зміни погоджені АМКУ.

За результатами комплексного дослідження ринків електричної енергії та енергетичного вугілля Комітет у 2016 році запропонував Міненерговугіллю, НКРЕКП та Раді ОРЕ:

– Забезпечити прийняття нормативно-правового акта, спрямованого на визначення порядку та/або методики розрахунку та/або формування Національною комісією, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг, величини обмеження граничної ціни системи постановою від 30.09.2016 р. № 1766 було внесено відповідні зміни в ДЧОРЕ. Протягом 2017 року діяли відповідні зміни до ДЧОРЕ.

– Ужити заходів, спрямованих на скасування (зменшення) практики додаткових платежів виробникам, що працюють за ціновими заявками.

На виконання вказаних рекомендацій НКРЕКП розробила проект постанови «Про затвердження Змін до Порядку затвердження та коригування інвестиційної складової в тарифі на електричну енергію», а АМКУ надав свої зауваження та пропозиції до нього.

Ліцензію на виробництво електроенергії на українському ринку мають 406 суб'єктів. Однак частка 5-ти найбільших постачальників складає 92% сукупного обсягу Оптового ринку електроенергії. Держава контролює майже всі операції на ринку, що унеможливорює ринкову модель і конкурентний розвиток.

Можна сказати, що нині український ринок електричної енергії монополізований та повністю ізольований від Європейського Союзу (далі – ЄС). Наразі, зважаючи на політичну ситуацію в країні, постає серйозне питання енергетичної безпеки, адже поки імпортувати електроенергію з ЄС Україна не може технічно через відсутність зв'язків. Корупція, зловживання, залежність від олігархів-монополістів та закритість ринку завжди були проблемою енергетичного сектору України і викорінення цих ґрунтовних проблем потребує змін на базовому рівні. Україна постала перед вибором: занепадати на ринку електроенергії, використовуючи застарілі технології, працюючи на збільшення надприбутків олігархічних монополій, що склалися на енергоринку,

чи розвиватися в тенденції сучасних технологій європейського зразка. Після обрання шляху євроінтеграції в Україні розпочався процес розробки закону про ринок електричної енергії, який мав запрацювати у 2015 р. Але військові дії на Сході країни змінили ці плани.

Зобов'язавшись упровадити в Україні положення Третього енергетичного пакету, 13 квітня 2017 р. українською владою було прийнято Закон «Про ринок електричної енергії» (набув чинності 11 червня 2017 р.). Згідно із законом в Україні на 1 липня 2019 року має змінитися модель функціонування ринку електроенергії [9]. Спочатку він охопить промислових споживачів, а пересічних споживачів – з 2020 р. Це впровадження повинно привести до вільного ринкового ціноутворення, зменшення впливу держави, конкуренції і можливість продажу електроенергії за двосторонніми договорами.

Передбачається, що ринок електричної енергії функціонуватиме на конкурентних засадах, однак державному регулюванню підлягатимуть тарифи на послуги з передачі електричної енергії; тарифи на послуги з розподілу електричної енергії; тарифи на послуги з диспетчерського (оперативно-технологічного) управління; ціни на універсальні послуги, ціни, за якими здійснюється постачання електричної енергії споживачам постачальником «останньої надії», в частині методик (порядків) їх формування; ціни (тарифи) на послуги постачальника універсальних послуг, постачальника «останньої надії»; «зелені» тарифи; інші тарифи та ціни в рамках покладення спеціальних обов'язків для забезпечення загальносуспільних інтересів у процесі функціонування ринку електричної енергії відповідно до цього Закону.

1 вересня 2018 року НКРЕКП запустила масштабну реформу на ринку електроенергії в країні. Завдяки цій реформі кожен споживач матиме можливість самостійно вибирати постачальника електроенергії. Що стосується цін на послуги з електроенергії, то споживачу надається право обирати постачальників, які вже сьогодні отримують ліцензії, і вартість буде регулюватися на цьому конкурентному ринку якраз завдяки конкуренції цих постачальників. Тобто хто запропонує більш низьку ціну – до того і піде

споживач. Таким чином, виробники змагатимуться не тільки за ціну електроенергії, але і за її обсяг.

З 1 січня 2019 року починається перший етап державної реформи для роботи за європейською моделлю енергоринку. Враховуючи це, споживачам АТ «ДТЕК Дніпровські електромережі» необхідно передати фактичні показники лічильника електроенергії протягом 1-4 січня, зафіксовані на перше число нового року. Споживачам пропонується внести покази лічильника на свій особистий рахунок в «Особистому кабінеті побутового споживача». Це дасть можливість розрахувати точну суму до сплати за спожиту електроенергію.

Модель, яка буде діяти, розширить конкурентне середовище і включатиме в себе всіх учасників ринку. На практиці це має формувати ринкові механізми і цінові індикатори для учасників ринку з боку виробників і споживачів.

Новий ринок електричної енергії полягає в тому, що ціна буде регулюватися попитом і пропозицією. На відміну від того, що зараз ціни фактично на 90% встановлює НКРЕКП адміністративним шляхом. Отже, споживач безпосередньо зможе укласти договір з постачальником електроенергії, а постачальник – конкурувати за покупця.

Впровадження конкурентного ринку електроенергії може поліпшити механізм руху коштів від споживача до виробника. Відповідно, виробник зможе краще планувати свої наступні грошові потоки на підставі прямих довготермінових контрактів, що дозволить збільшити інвестиції в оновлене обладнання.

ВИСНОВКИ

Отже, впроваджувана в Україні модель функціонування ринку електроенергії в цілому позитивна і в ідеалі може привести до зниження тарифів і поліпшення якості послуг. Проаналізувавши структуру ринку електроенергії на даний момент, можна стверджувати, що на ринку є безсумнівний лідер – ДП «НАЕК» «Енергоатом», який займає – 57%, а що стосується Дніпропетровської області лідером є АТ «ДТЕК Дніпровські електромережі». Нова модель спрямована на здорову конкуренцію між постачальниками та отримання ними ширших можливостей на ринку електроенергії, а також надання більше прав та переваг споживачам. Таким чином, прийняття Закону є необхідною передумовою структурних змін в електроенергетиці України, підґрунтям для модернізації галузі та інтеграції ринку електричної енергії України до регіональних енергетичних ринків, з наступним входженням до загальноєвропейського енергетичного ринку. У галузі багато об'єктивних проблем, однак побудувати конкурентний ринок можливо лише за умови реалізації повного комплексу необхідних кроків. Зокрема, напрацювання якісної підзаконної бази для ринку електроенергії, оздоровлення енергетичного регулятора та АМКУ з метою орієнтації на потреби споживачів, а також створення умов для експортно-імпортного обміну. Належним чином імplementований закон дійсно відкриє споживачам можливість обирати, у кого та коли купувати електроенергію, та орієнтуватися зрештою на найбільш вигідні пропозиції на ринку. Нова модель ринку запроваджує розподіл виробництва і транспортування електроенергії та створює конкуренцію між гравцями ринку, а також мотивує гравців на обох сегментах пропонувати кращу якість за кращу ціну.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Авер'янов В.Б. Державне управління: проблеми адміністративно-правової теорії та практики. К.: Факт, 2003. – 384 с.
2. Дахно І.І. Антимонопольне право. К.: Четверта хвиля, 1998. — 352 с.
3. Мамутов В.К. Роль антимонопольно-конкурентного законодавства. Государство и право. — 1996. — № 8. — С. 49—51.
4. Валітов С.С. Конкурентне право України: навч. посіб. К.: Юрінком Інтер, 2006. — 432 с.
5. Костусев А. Захист економічної конкуренції в Україні: стан і проблеми. № У9(4Укр)0-4/ С.13-19.
6. Борисенко З.М. Захист конкуренції в бізнесі як складова економічної безпеки / Ефективна економіка. – 2013. – №9.
7. Журик Ю. Право про захист економічної конкуренції як комплексна підгалузь права в національній системі права України / Юридична Україна. – 2011. – №8. – С.102-105.
8. Про Антимонопольний комітет України: Закон України від 26 листопада 1993 р. № 3659 -XII // Відомості Верховної Ради України – 1993. – № 50. – ст.472.
9. Про ринок електричної енергії: Закон України від 2017р., № 13 квітня 2017 р. № 2019-VIII // Відомості Верховної Ради України. – № 27-28. – ст. 312.
10. Про захист економічної конкуренції: Закон України від 11 січня 2001 р. № 2210-III // Відомості Верховної Ради України. – № 12. – ст.64.
11. Річний звіт Антимонопольного комітету України за 2017 рік: Розпорядження Антимонопольного комітету України № 175-р від 28 лютого 2018 р. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: // <http://www.amc.gov.ua>.
12. SMIDA:[Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://smida.gov.ua/>

ДОДАТОК А

Інформація про обсяги виробництва та реалізації основних видів продукції

АТ «ДТЕК Дніпровські електромережі» за 2015 р.

№ з/п	Основний вид продукції	Обсяг виробництва			Обсяг реалізованої продукції		
		у натуральній формі (млн. кВт/год)	у грошовій формі (тис.грн.)	у % до всієї виробленої продукції	у натуральній формі (млн. кВт/год)	у грошовій формі (тис. грн.)	у % до всієї реалізованої продукції
1	2	3	4	5	6	7	8
1	Передача та постачання електроенергії	21724.4	1103429.6	100	21724.4	22140924	100

Інформація про обсяги виробництва та реалізації основних видів продукції

АТ «ДТЕК Дніпровські електромережі» за 2016 р.

№ з/п	Основний вид продукції	Обсяг виробництва			Обсяг реалізованої продукції		
		у натуральній формі (млн. кВт/год)	у грошовій формі (тис.грн.)	у % до всієї виробленої продукції	у натуральній формі (млн. кВт/год)	у грошовій формі (тис. грн.)	у % до всієї реалізованої продукції
1	2	3	4	5	6	7	8
1	Передача та постачання електроенергії	22637.9	1591880.9	100	22637.9	27808793	100

Інформація про обсяги виробництва та реалізації основних видів продукції

АТ «ДТЕК Дніпровські електромережі» за 2017 р.

№ з/п	Основний вид продукції	Обсяг виробництва			Обсяг реалізованої продукції		
		у натуральній формі (млн. кВт/год)	у грошовій формі (тис.грн.)	у % до всієї виробленої продукції	у натуральній формі (млн. кВт/год)	у грошовій формі (тис. грн.)	у % до всієї реалізованої продукції
1	2	3	4	5	6	7	8
1	Передача та постачання електроенергії	22562,3	1477592.9	100	22562,3	28256176	100

ДОДАТОК Б

Інформація про обсяги виробництва та реалізації основних видів продукції ПРАТ «ПЕЕМ «ЦЕК» за 2015 р.

№ з/п	Основний вид продукції	Обсяг виробництва			Обсяг реалізованої продукції		
		у натуральній формі (фізична од. вим.)	у грошовій формі (тис.грн.)	у % до всієї виробленої продукції	у натуральній формі (фізична од. вим.)	у грошовій формі (тис. грн.)	у % до всієї реалізованої продукції
1	2	3	4	5	6	7	8
1	Передача електричної енергії	1371453.5 МВт*ч	82409	92	1371453.5 МВт*ч	82409	92
2	Перетікання реактивної електроенергії	168349 МВАр*ч	7089	8	168349 МВАр*ч	7089	8

Інформація про обсяги виробництва та реалізації основних видів продукції ПРАТ «ПЕЕМ «ЦЕК» за 2016 р.

№ з/п	Основний вид продукції	Обсяг виробництва			Обсяг реалізованої продукції		
		у натуральній формі (фізична од. вим.)	у грошовій формі (тис.грн.)	у % до всієї виробленої продукції	у натуральній формі (фізична од. вим.)	у грошовій формі (тис. грн.)	у % до всієї реалізованої продукції
1	2	3	4	5	6	7	8
1	Передача електричної енергії	1348943 МВт*ч	82409	93	1371453.5 МВт*ч	105744	93
2	Перетікання реактивної електроенергії	171259 МВАр*ч	8566	7	171259 МВАр*ч	8566	7

Інформація про обсяги виробництва та реалізації основних видів
продукції ПРАТ «ПЕЕМ «ЦЕК» за 2017 р.

№ /п	Основний вид продукції	Обсяг виробництва			Обсяг реалізованої продукції		
		у натуральній формі (фізична од. вим.)	у грошовій формі (тис.грн.)	у % до всієї виробленої продукції	у натуральній формі (фізична од. вим.)	у грошовій формі (тис. грн.)	у % до всієї реалізованої продукції
1	2	3	4	5	6	7	8
1	Передача електричної енергії	1420291 МВт*ч	127434	95	1420291 МВт*ч	127434	95
2	Перетікання реактивної електроенергії	145333 МВАр*ч	6323	5	145333 МВАр*ч	6323	5